

kutatás

Szentháromság tér, a Mátyás-templom bejárata. Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter gyászmiséje után a távozók között Ripka Ferenc, Budapest főpolgármestere (balra), Klebelsberg Kuno (hátul, középen)
Fortepan

KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY MÁRTON

A „ZUGMÚZEUMTÓL” A REGIONÁLIS MÚZEUM ESZMÉJÉIG KLEBELSBERG, HÓMAN ÉS MAGYARY ELKÉPZELÉSEI A VIDÉKI MÚZEUMÜGY ÁTALAKÍTÁSÁRA

a dualizmus idején kiteljesedett magyar múzeumügy új szervezeti kereteket igényelt, ezek megteremtésére azonban egészen az 1920-as évekig várni kellett

A két világháború között három jelentős múzeumi törvény született, közülük ket-
tő az országos közgyűjtemények szervezeti kérdéseit rendezte. A dualizmus ide-
jén kiteljesedett magyar múzeumügy új szervezeti kereteket igényelt, ezek meg-
teremtésére azonban egészen az 1920-as évekig várni kellett. A szükségesség
felismerése korábban sem hiányzott – hagyományos elképzeléseket a Tanácsköztár-
saság illetékesei is megfogalmaztak –, ám a szándék egy ambiciózus, konzervatív
kultuszminiszter, gróf Klebelsberg Kuno (1875–1932) működésével ölthetett testet.

Klebelsberg tudománypolitikai rendszerének kigondolója, ötletadója és részben gyakorlatba átültetője Magyar volt

Klebelsberg miniszteri feladat-portfóliójából a tudománypolitikai ügyekkel fog-
lalkozott legszívesebben, ráadásul olyan szakemberre támaszkodhatott, mint
Magyary Zoltán (1888–1945), a minisztérium tudománypolitikai ügyosztálya-
nak vezetője, nem mellesleg a magyar közigazgatás-tudomány legkiemelke-
dőbb képviselője. A kutatás már korábban rámutatott, hogy Klebelsberg tu-
dománypolitikai rendszerének kigondolója, ötletadója és részben gyakorlatba
átültetője Magyar volt. A német mintájú tudománypolitikai rendszer kiala-
kítását közösen tervezték el, de – a miniszter halála miatt – befejezni már nem
tudták. A tudományos intézményrendszer meghatározó elemei: a nagy nemze-
ti közgyűjtemények önkormányzati szervezete, a Gyűjteményegyetem és a kül-
földi intézetek megszülettek, de a Klebelsberg által szorgalmazott, tudományos
autonómiát megtestesítő további tanácsok már nem jöttek létre (utolsóként
még 1930-ban az Országos Természettudományi Tanács és Alap alakult meg).

Az új kultuszminiszter, Hóman Bálint (1885–1951) nem szándékozott a terv meg-
valósítását tovább folytatni, sőt az időközben Magyar Nemzeti Múzeum nevet
kapott Gyűjteményegyetem autonómiáját is megnyirbálta; ráadásul a miniszté-
riumból addigra eltávozott Magyarival sem volt túl jó viszonyban.¹

A GYŰJTEMÉNYEGYETEMI TÖRVÉNY ÉS A VIDÉKI MÚZEUMÜGY

A Klebelsberg – és Magyary által fémjelzett – új, tudománypolitikai megalapozott-
ságú kultúrpolitika első jelentős alkotása a nemzeti nagy közgyűjteményeink
önkormányzatáról és személyzetükről szóló 1922. évi XIX. törvénycikk (a továb-
biakban: gyűjteményegyetemi törvény) parlamenti elfogadtatása volt. Témánk

egységes országos
múzeumi politika
szempontjából
arra kell törekedni,
hogy szerteszórvá
ne pár túlsúfolt,
de kevésbé
látogatott szoba
képviselje a vidéki
közgyűjtemény
fogalmát, hanem
egész vidékek
anyagát felölelő
regionális
közgyűjtemények
jöjjenek létre

szempontjából különösen fontos viszont az a kötelezés, amellyel ez a törvény előírta a miniszter számára, hogy a vidéki közgyűjtemények helyzetének rendezéséről külön törvényt terjesszen a nemzetgyűlés elé. Klebelsberg maga is tudta, hogy a magyar közgyűjteményi, múzeumi rendszer működése nem teljes a vidéki gyűjtemények nélkül. Ezért fogalmazott így a törvényjavaslat miniszteri indoklásában: „A vidéki közgyűjtemények, különösen a vidéki múzeumok ügye, törvényhozási rendezést igényel. Egységes országos múzeumi politika szempontjából arra kell törekedni, hogy szerteszórvá ne pár túlsúfolt, de kevésbé látogatott szoba képviselje a vidéki közgyűjtemény fogalmát, hanem egész vidékek anyagát felölelő regionális közgyűjtemények jöjjenek létre életükön egy-egy olyan szakszerű tisztviselővel, aki tennivalóit főhivatás- és nem mellékfoglalkozásként látja el.”²

¶ Ráadásul a gyűjteményegyetemi törvény részletes vitájában Kiss Menyhért (1880–1934) képviselő külön is felelősségre vonta a minisztert. Álláspontja szerint ugyanis hiányzik a Gyűjteményegyetem pillérei közül a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége (a továbbiakban: MKOF), amelynek keretében a létrehozni tervezetthez hasonló, szakemberekből és tudósokból álló tanács működött, és az a budapesti, valamint a vidéki múzeumok számára valódi szakmai programot dolgozott ki. A vidéki múzeumok és könyvtárak irányítása és fennmaradása szempontjából ez az intézmény meghatározó jelentőségű volt, ezért javasolta, hogy vegyék fel a Gyűjteményegyetemet alkotó intézmények közé. Klebelsberg ezzel nem értett egyet, az MKOF adminisztratív szerv és nem közgyűjtemény, hatásköre a vidéki közgyűjteményekre terjed ki, ezekkel pedig a törvényjavaslat nem foglalkozik, ezért tartja szükségesnek külön törvény előkészítését.³ Ez a vita éppenséggel arra mutatott rá, hogy a gyűjteményegyetemi törvény csak a budapesti nagy közgyűjtemények helyzetét kívánta rendezni, ezért nem tekinthető átfogó múzeumi, azaz ágazati törvénynek. Az ilyen tárgyú törvényjavaslat benyújtására hat évvel később került sor.

ÚJ ALAPOKON A VIDÉKI MÚZEUMÜGY: A KÖZGYŰJTEMÉNYI TÖRVÉNY

¶ A vidéki múzeumügy helyzetének legnagyobb kritikusa időközben éppenséggel a Nemzeti Múzeum új főigazgatója, Hóman Bálint lett: „A népkönyvtárakkal egy adminisztratív szervezetben egyesült provinciális múzeumok elszakadtak az irányításukra hivatott nagy közgyűjteményektől, kikapcsolódtak a tudományos munkaközösségből és egyoldalúan közművelődési irányba fejlődnek. Mivel azonban közművelődési feladatainak, népnevelő hatásának csak a tudományos alapon álló múzeum tud megfelelni, a tudományos szempontok mellőzése

miatt több vidéki múzeumunk – akárcsak a német Volks- und Heimatmuseumok egy része – régi ritkaságtárakra emlékeztető, korcs intézménnyé fejlődött vissza. Emellett a túlhajtott lokálpatriotizmus és jogosulatlan egyéni ambíciók eredményeképpen nem egy fejlődésre képtelen, apró zugmúzeum keletkezett, melyeknek fenntartását és más életképes intézmények rovására való fejlesztését sem tudományos, sem közművelődési szempontok nem indokolhatják.”⁴

¶ Hóman kritikáját egyébként osztotta Klebelsberg és Magyary is. Az 1922-es elvek és szabályozás kiteljesítése érdekében részben ezért is nyújtotta be 1928-ban a kultuszminiszter az immár valóban ágazatinak tekinthető törvényjavaslatát, amelyet hosszas tárgyalások után 1929-ben fogadtak el. A múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről szóló 1929. évi XI. törvénycikk (a továbbiakban: közgyűjteményi törvény) több volt mint múzeumi törvény, hiszen részletesen foglalkozott a könyvtárakkal és levéltárakkal, a régészeti örökségvédelemmel, a kulturális javak védelmével és a nyomdai termékekből beszolgáltatandó kötelempéldányokkal.⁵

¶ A miniszteri indoklás az újabb törvényjavaslat szükségszerűségét és időszerűségét azzal magyarázta, hogy eddig hiányzott a közgyűjtemények vonatkozásában az egységes kultúrpolitikai program és a tervszerű központi irányítás. A múzeumok és könyvtárak fejlődése nagyban függött az aktuális vezető személyétől, vidéken lelkes magánszemélyektől, társadalmi csoportoktól. A vidéki közgyűjtemények egyenetlen fejlődése, szervezeti és tudományos kérdéseiknek ötletszerű megoldásai sokszor egyéni és partikuláris érdekekre vezethetők vissza; mindez tervszerűtlenséghez, egyébként életképes intézmények sorvadásához és „zugin-tézmények” keletkezéséhez vezetett. A központi irányítás hiánya miatt szabályozatlanok voltak a gyűjtőköri és gyűjtőterületi kérdések az országos és országos, az országos és vidéki, valamint a vidéki és vidéki intézmények között összeütközéseket. A kialakult helyzet orvoslására az első lépés az országos közgyűjtemények működését rendező gyűjteményegyetemi törvény volt, amely kifejezetten felkérte a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a vidéki közgyűjtemények helyzetének rendezése érdekében külön törvényjavaslatot nyújtson be. Az újabb törvényjavaslat célja éppen ezért a fejlődésre képes közgyűjtemények tervszerű központi irányításának megteremtése lett, a céltudatos fejlődés elősegítése az állami felügyelet rendszerének kiépítésével. Mindehhez szervesen csatlakozott a muzeális értékek védelmének ügye, nevezetesen ezen emlékek felkutatásának és a magánkézben lévő emlékek védelmének – mai szóval: a régészeti örökségvédelemnek és a kulturális javaknak – ügye.⁶

¶ A miniszteri indoklás rámutatott arra, hogy az új törvény szabályozása alapján a közgyűjteménnyé nyilvánítás az adott gyűjtemény belső értékétől és közérdekű

a múzeumok és könyvtárak fejlődése nagyban függött az aktuális vezető személyétől, vidéken lelkes magánszemélyektől, társadalmi csoportoktól

a központi irányítás hiánya miatt szabályozatlanok voltak a gyűjtőköri és gyűjtőterületi kérdések

a kialakult helyzet orvoslására az első lépés az országos közgyűjtemények működését rendező gyűjteményegyetemi törvény volt

az állami felügyelet
alatt korábban nem
állt törvényhatósági
múzeumok
közgyűjteménnyé
nyilvánítása
a műtárgyanyag
biztonságát,
tudományos
nyilvántartásának
biztosítását,
valamint
az egységes
kultúrpolitikai
irányítást szolgálta

jelentőségétől függ. A miniszter ugyanis jogot kapott arra, hogy az állam, a törvényhatóságok és a községek (városok), illetve a más személyek tulajdonában álló, és már korábban is állami felügyelet alatt állt, jelentős gyűjteményeket minden korlátozás nélkül közgyűjteménnyé nyilváníthassa. Az állami felügyelet alatt korábban nem állt törvényhatósági múzeumok közgyűjteménnyé nyilvánítása a műtárgyanyag biztonságát, tudományos nyilvántartásának biztosítását, valamint az egységes kultúrpolitikai irányítást szolgálta. A felügyelet alatt nem álló egyéb gyűjtemények esetében Klebelsberg a szabad elhatározás és a magántulajdon tiszteletben tartását hangoztatta. Az indoklás részletesen kibontotta azt is, hogy a törvény miért zárja ki a népművelő intézményeket a közgyűjteményi körből (mert azokat az iskolán kívüli népoktatás körébe utalta), egyúttal kárhóztatta az MKOF korábbi gyakorlatát, amely ezek felügyeletét egybekapcsolta a tudományos intézetek felügyeletével. A tervezet hasonlóképpen nem vonta be az egyetemi tanulmányi gyűjteményeket a közgyűjtemények közé, mivel ez sértené az egyetemek autonómiáját.⁷

¶ A fentiekből világosan kiolvasható, hogy Klebelsberg (és nyilvánvalóan Magyary és Hóman is) korántsem értékelte az MKOF szerepét annyira kedvezően: elbürokratizálódott, és a vidéki intézményeket nem tudta bekapcsolni a tudomány vérkeringésébe. Álláspontjuk szerint ez vezetett az 1922-es megszüntetéséhez.⁸ Mind ezt azért szükséges megemlíteni, mert manapság – a korabeli véleményekkel ellentétben – ismét az MKOF idealizáltan pozitív szerepét szokás hangsúlyozni.⁹

¶ A múzeum megnevezés használatára csak a miniszter által közgyűjteménnyé nyilvánított, illetve az ezen megnevezés használatára az Országos Magyar Gyűjteménygyűjtemény Tanácsának javaslata alapján a minisztertől engedélyt kapott gyűjtemények voltak jogosultak; utóbbi esetben az engedélyt hivatalos lapban közzé kellett tenni. A megnevezések használatának szabályozását a miniszteri indoklás kulturális szükségletnek tekintette, mivel a túlbujánzó „zugintézmények” csak egyéni és partikuláris hiúságot szolgálnak, elvonják a társadalmi erőforrásokat a fejlődésre képes közgyűjtemények gyarapodásától és fejlesztésétől.¹⁰

¶ Miközben a közgyűjteményi törvény világos rendelkezéseket tartalmazott a múzeum megnevezés használatával kapcsolatban, a jogalkotó elmulasztotta a múzeum fogalmának pontos meghatározását a törvényben rögzíteni, ahogyan hiányzott a világos tipológia: az egyes múzeumtípusokkal kapcsolatos rendelkezések kidolgozása is. Ez annál is inkább érthetetlen, mert Hóman 1927-es – már hivatkozott – tudománypolitikai tanulmánya világos tipológiát adott meg, ez a rendszer nyilvánvalóan ismert volt Klebelsberg és Magyary előtt. Hóman ugyanis három nagy kategóriát határozott meg: az egyetemes, összefoglaló múzeumok (1), a szakmúzeumok (2) és az emlékmúzeumok (3) csoportjait. Az első

a jogalkotó
elmulasztotta
a múzeum
fogalmának pontos
meghatározását
a törvényben
rögzíteni, ahogyan
hiányzott a világos
tipológia: az egyes
múzeumtípusokkal
kapcsolatos
rendelkezések
kidolgozása is

Gróf Klebelsberg Kuno érkezése a debreceni Déri Múzeum megnyitása alkalmából, 1930. május 25.

kategóriába sorolta a Nemzeti Múzeumot, a helyi jellegű (azaz kerületi, vármegyei, városi és egyesületi) múzeumokat, valamint az egyházi hatóságok, testületek és iskolák múzeumait (például az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár és Múzeum stb.). A második kategóriába tartoztak az országos szakmúzeumok (például az Iparművészeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum stb.) és a hivatalok, iskolák, társulatok szakmúzeumai (például a budapesti kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem éremtára, a M. Kir. Földtani Intézet geológiai gyűjteménye stb.). Legnehezebben az emlékmúzeumok csoportja megfogható, mert Hóman egyszerűen „ereklyetáraknak” minősítette őket (például a Zeneművészeti Főiskola Liszt-szobája stb.). Ez a részleges logikával rendelkező rendszer viszont nem tűnt a törvényi normákban visszatükrözhetőnek, nem véletlen, hogy a Hóman tanulmányához fűzött függelék, amelyben minden magyarországi múzeumot feltüntettek, másfajta osztályozás alapján készült. Ebben a rendszerben négy múzeumtípus tűnik fel. Az első körbe sorolták az Országos Magyar Gyűjteményegyetem szervezetébe tartozó múzeumokat: három nagy intézményt a tagintézményeikkel együtt (Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum). A második csoportba kerültek a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt álló helyi (azaz vármegyei, városi, egyesületi és iskolai) múzeumok, összesen huszonnégy intézmény. A harmadik kategória az állami és állami felügyelet alatt álló szakmúzeumok köre volt (például: M. kir. Mezőgazdasági Múzeum, M. kir. Közlekedési Múzeum, Kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem gyűjteményei stb.): mindösszesen tíz intézmény. A negyedik csoportba jutottak az állami felügyelet alatt nem álló, nevezetesebb városi és egyházi közgyűjtemények (például Budapest Székesfőváros Múzeumai, Esztergomi Keresztény Múzeum, Pannonhalmi Szent Benedek-rend gyűjteményei stb.): összesen hét muzeális gyűjtemény. A törvény szövege mögött egyébként egyértelműen az utóbbi osztályozást (annak szóhasználatát) ismerhetjük fel.¹¹

¶ Ismét a vidéken tapasztalható visszaszállásokra hivatkozva tartotta szükségesnek a miniszteri indoklás a fenntartói kötelezettségek pontos meghatározását. A jogalkotó kimondott célja a gyűjteményfenntartók nagyobb anyagi megterhelése nélkül a gyűjtemények tudományos használatához és közművelődési munkájához szükséges alapfeltételek biztosítása volt.¹²

¶ Az állami felügyelet alatt álló közgyűjtemények bevételeinek, pénzeszközeinek alapszerű kezelése a miniszteri indoklás szerint a Gyűjteményegyetem gazdálkodási rendszeréből következett. Alapelvként rögzítették ugyanakkor, hogy az intézmény fenntartása, fejlesztése és adminisztratív költségeinek viselése a fenntartó feladata, míg a tervszerű gyarapítás és a tudományos munka (ásatások, gyűjtőutak, kiadványok), valamint a közművelődési célú előadások

és kiállítások költségeit az állami támogatásból kellett biztosítani. Ez utóbbi rendszeres és időnkénti segítyezés útján valósult meg.¹³

alapelvként mondták ki, hogy a törvényhatósági és községi (városi) közgyűjtemények személyzete a törvényhatóság vagy a község (város) alkalmazottainak létszámába tartozik, és a törvényhatóságok, községek (városok) közigazgatási személyzetével azonos elbánásban részesül

¶ A törvényalkotó fontosnak tartotta a személyzeti kérdések rendezését is. Ebben a körben alapelvként mondták ki, hogy a törvényhatósági és községi (városi) közgyűjtemények személyzete a törvényhatóság vagy a község (város) alkalmazottainak létszámába tartozik, és a törvényhatóságok, községek (városok) közigazgatási személyzetével azonos elbánásban részesül. A miniszter a szabályozás szükségességét azzal indokolta, hogy a törvényhatósági és községi közgyűjtemények személyzetének hatáskörükön kívüli foglalkoztatása, másrészt illetményeinek, kedvezményeinek (pl. kedvezményes vasúti jegy) korlátozása miatt ezek az álláshelyek eddig nem voltak vonzóak a megfelelő, képzett munkaerők számára.¹⁴

¶ A vidéki közgyűjtemények alkalmazottait (tudományos tisztviselőit és segéd-személyzetét) a gyűjteményegyetemi törvény rendelkezéseinek megfelelően kellett minősíteni, de esetükben a középiskolai tanári oklevél minden esetben minősített tudományos tisztviselői állásra. Véglegesíteni azonban csak azt a tudományos tisztviselőt lehetett, aki a közgyűjtemény irányának és gyűjtőkörének megfelelő hazai országos vagy külföldi nagyobb közgyűjteménynél, illetve egyetemi intézetnél hasonló munkakörben egy év gyakorlatot szerzett, és gyakorlati képzéséről a Gyűjteményegyetem Tanácsától bizonyítványt kapott. A próbaszolgálatot teljesítő tisztviselőjelöltet a tanács alkalmazta és jelölte ki számára azt az országos közgyűjteményt, ahol gyakorlati idejét töltötte. Szintén az elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzését segítette, hogy a miniszter a közgyűjtemények tisztviselőit gyakorlati tanfolyam látogatására és a tisztviselőjelölteket szakvizsga letételére is kötelezhette.¹⁵ A rendelkezés kapcsán egyébként Petrovác Gyula (1877–1940) képviselő a részletes vitában módosítóindítványt adott be, amely arra irányult, hogy csak az országos közgyűjteménynél megszerzett gyakorlatról és ne a képességről kelljen bizonyítványt szerezni. Klebelsberg ezzel nem értett egyet, a kellő jártasság fontosságát hangsúlyozta, így a módosítóindítványt a plénum elutasította.¹⁶

¶ A vidéki múzeumok szempontjából nagyobb hatású rendelkezés volt a múzeumok gyűjtőterületével kapcsolatos szabályozás. A Magyar Nemzeti Múzeumnak az ország egész területén, Budapest székesfőváros múzeumainak a főváros egész területén, a többi közgyűjteménynek a Gyűjteményegyetem Tanácsa által szabályrendeletben megállapított helyi körzeten belül volt joguk – a tanács előzetes értesítése és a földtulajdonos kártalanítása mellett –, önállóan vagy egymással együttműködve rendszeres ásatásokat végezni. Külföldi tudományos intézetek vagy szaktudósok csak valamely magyar közgyűjteménnyel együtt ásathattak. A múzeumok ásatási jogának deklarálása mellett a világos gyűjtőterületi rendel-

Csánki Benjámín, gróf Klebelsberg Kuno, Darkó Jenő, 1929. október 14.

kezés a tervszerűséget és rendszerességet szolgálta, tulajdonképpen szervesen illeszkedett a korábbi hazai gyakorlatba, de immár törvényi szintű előírásokkal.¹⁷

- ¶ Klebelsberg a közgyűjteményi törvény általános vitája során nem véletlenül hangoztatta, hogy törvényjavaslata egy kultúrpolitikai kódex része, hiszen az előterjesztés elfogadása után az új törvény a gyűjteményegyetemi törvénnyel együtt a magyar múzeum-, könyvtár- és levéltárügyet a maga egészében szabályozta. A miniszter külön is megemlékezett munkatársairól, Hóman Bálintról és Magyary Zoltánról, akik közreműködtek a javaslat kidolgozásában.¹⁸

KORREKCIÓ AZ ÁGAZATI IRÁNYÍTÁSBAN:

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY

- ¶ Klebelsberg halála után a kortársak már Hóman Bálintot várták a kultusztárca élére, erre azonban csak a Gömbös-kormány megalakulásával került sor. Hóman elérkezettnek látta az időt, hogy a Nemzeti Múzeum főigazgatói beiktatásakor elmondott múzeumi programját kiteljesítse, így rövidesen újabb múzeumi törvényjavaslatot terjesztett be.¹⁹

- ¶ A Magyar Nemzeti Múzeumról szóló 1934. évi VIII. törvénycikk címe megtévesztő: első olvasásra ugyanis könnyen azt gondolhatnánk, hogy az 1808-as „alapító” és az azt követő reformkori törvénycikkekhez hasonlóan csak a névben említett intézménnyel kapcsolatos szabályozást tartalmaz, esetleg adományozást rögzít. Valójában sokkal többről van szó: az intézmény átszervezése mellett a névnek az egész Gyűjteményegyetemre történő átszármaztatásáról, egy másik, nagyobb entitás „lefedéséről”.²⁰ A javaslat általános vitájában Zsindely Ferenc (1891–1963), a közoktatásügyi bizottság előadója külön kiemelte, hogy a miniszter most azon elképzeléseinek megvalósítására kapott lehetőséget, amelyeket már a Nemzeti Múzeum főigazgatójaként, 1923-ban megfogalmazott.²¹ A törvényjavaslatot a napisajtóban többnyire kedvezően fogadták, de voltak, akik egyenesen „múzeumrombolásként” értékelték a közbeszédben „lex Hómannak” csúfolt törvényt.²²

a törvényjavaslatot a napisajtóban többnyire kedvezően fogadták, de voltak, akik egyenesen „múzeumrombolásként” értékelték a közbeszédben „lex Hómannak” csúfolt törvényt

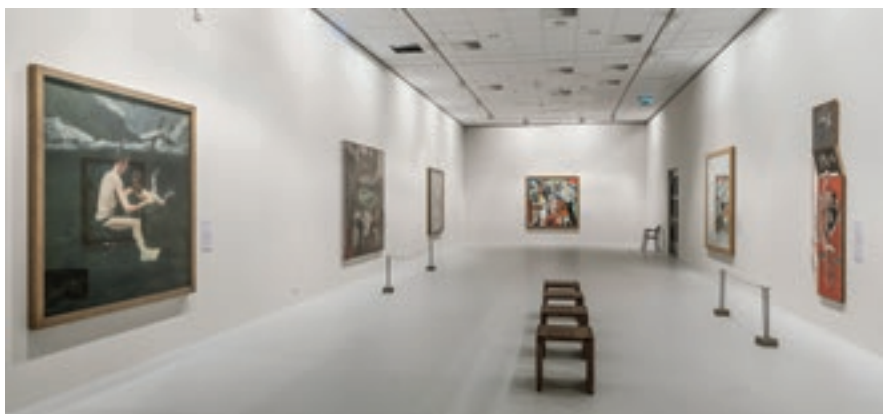
- ¶ Az új törvény átalakította a Gyűjteményegyetem helyébe lépő Magyar Nemzeti Múzeum szervezetét. Az önkormányzati szervezetbe öt közgyűjtemény, valamint egy központi gyűjteményügyi hivatal tartozott: a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége (a továbbiakban: KOF). A jogszabály rendelkezett arról is, hogy a közgyűjtemények felügyeletével, valamint a múzeumok és könyvtárak együttműködésének előmozdításával és a nemzetközi kiadványcserével kapcsolatos ügyviteli tennivalókat a KOF-nak kellett ellátnia. A KOF természetesen nem előzmények nélküli, ugyanakkor annak bizonyítéka, hogy a kultuszminisztérium belátta

egy ilyen – a tudományos autonómia részeként működő – hivatal szükségességét. A várakozások szerint ennek a hatóságnak kellett koordinálnia – egyebek mellett – a Nemzeti Múzeum égisze alá és a KOF hatáskörébe tartozó közgyűjtemények együttműködését. A miniszter kifejezetten hangsúlyozta, hogy a hivatal létesítése nem terheli meg a központi költségvetést, mivel a szerv vezetőjének tisztsége tiszteletbeli (nem kap fizetést), az ügymenet ellátásáért pedig a Nemzeti Múzeumból ide beosztott tisztviselők és alkalmazottak felelősek (átszervezés).²³

¶ A két világháború között a közgyűjtemények újfajta ágazati irányítása valósult meg az újonnan létrehozott tudományos autonómia, az Országos Magyar Gyűjteményegyetem (később: Magyar Nemzeti Múzeum) révén. Ennek, valamint a közgyűjteményi törvénnyel 1929-től bevezetett regisztrációs (a múzeum név viselését engedélyhez kötötték) és minősítési rendszernek (előírták a szükséges végzettséget), továbbá a fenntartói kötelezettségek rögzítésének köszönhetően a vidéki múzeumügy új korszaka kezdődött el, megalapozva a vidéki múzeumok virágkorát, de a történelmi sorsfordulók után ez már később, egy másik politikai rendszerben valósult meg. Mintául azonban mégis – bevallva-bevallatlanul – Klebelsberg, Hóman és Magyary módszertani megalapozottságú törvényei szolgáltak.

- [1] Klebelsberg Kuno. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta T. Kiss Tamás (Magyar Panteon 1.) Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 1999. 15–17., Magyary Zoltán. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta: Saád József (Magyar Panteon 8.) Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2000. 28–30., Ujváry Gábor: Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint kultúrpolitikája. In: *A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948.* Szerk. Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Budapest 2009. 395–399.
- [2] *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés irományai.* II. kötet. Hiteles kiadás (Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés nyomtatványai. Nemzetgyűlés. Irományok. II.) Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest 1923. 25.
- [3] A nemzetgyűlés 39. ülése (1922. augusztus 18.): *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés naplója.* Harmadik kötet. Hiteles kiadás (Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló. III.) Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest 1922. 345–346.
- [4] Hóman Bálint: *Múzeumok és könyvtárak (1927).* In: Hóman Bálint: *Művelődéspolitikai (Hóman Bálint Munkái)* Magyar Történelmi Társulat, Budapest 1938. 379.
- [5] A vallás- és közoktatásügyi miniszter által benyújtott törvényjavaslat indokolással (474. számú iromány): *Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott Országgyűlés Képviselőházának irományai.* VII. kötet. Hiteles kiadás (Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Irományok. VII.) Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest 1928 (a továbbiakban: KI 1927/7) 402–428.

- [6] KI 1927/7, 415–418.
- [7] KI 1927/7, 419–420.
- [8] KI 1927/7, 416., Hóman Bálint i. m. 378.
- [9] Lásd például Bodó Sándor: *A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában*. Akadémiai doktori értekezés. Budapest 2016. real-d.mtak.hu/1012/7/dc_1362_16_doktori_mu.pdf, különösen 80–124., 266–274.
- [10] KI 1927/7, 420.
- [11] Hóman Bálint i. m. 389–394., *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk. Magyary Zoltán. Kiadja a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1927. 338–340.
- [12] KI 1927/7, 421.
- [13] KI 1927/7, 421.
- [14] KI 1927/7, 421.
- [15] KI 1927/7, 422.
- [16] Az országgyűlés képviselőházának 141. ülése (1928. március 8.): *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. Kilencedik kötet. Hiteles kiadás (Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Napló. IX.) Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest 1928 (a továbbiakban: KN 1927/9) 377.
- [17] KI 1927/7, 422–423.
- [18] Az országgyűlés képviselőházának 141. ülése (1928. március 8.): KN 1927/9, 376.
- [19] Ujváry Gábor i. m. 401., Gedai István: Hóman Bálint a közgyűjtemények élén. In: *Történeti áttértekélés. Hóman Bálint, a történész és a politikus*. Szerk. Ujváry Gábor. Ráció Kiadó, Budapest 2011. 71–73.
- [20] A vallás- és közoktatásügyi miniszter által benyújtott törvényjavaslat indokolással (716. számú iromány): *Az 1931. évi július hó 18-ára összehívott Országgyűlés Képviselőházának irományai*. IX. kötet. Hiteles kiadás (Az 1931. évi július hó 18-ára összehívott Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Irományok. IX.) Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest 1934 (a továbbiakban: KI 1931/9) 352–366.
- [21] Az országgyűlés képviselőházának 253. ülése (1934. március 20.): *Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója*. Huszadik kötet. Hiteles kiadás (Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett Országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Napló. XX.) Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest 1934. 511., Hóman Bálint: *A Magyar Nemzeti Múzeum hivatása (1923)*. In: Hóman Bálint: *Művelődéspolitikai (Hóman Bálint Munkái) Magyar Történelmi Társulat*, Budapest 1938. 413–432.
- [22] Gedai István i. m. 72.
- [23] KI 1931/9, 361.

Benedek Gábor felvétele